

Stenen vid Bolmaryds Mellangård Sm. 36 är rest av Önd och Sven(?) efter Assur(?), Sm. 37 Rörbro av Assur efter Önd. De båda runstenarna, som stå i samma by, ställa oss sannolikt inför fyra medlemmar av samma släkt, representerande tre generationer. Bolmarydsstenen är troligen den äldre av de två vårdarna. Den har en kortare inskrift och är oansenligare till det yttre, dess slinga förefaller ålderdomligare, dess användning av diftong i ordet **auk** och av runan **o** som tecken för gammalt nasalt **a** äro ålderdomliga drag, liksom bruket av **n** efter dental konsonant. Inskriften har förmodligen tillkommit under 1000-talets tidigare decennier. Den Önd, som har varit med om att resa stenen uppe i byn, Sm. 36, efter sin fader Assur, får alltså sin egen minnesvård rest nere vid Rörbro, där Bolmaryds ägor sluta, av en son, som efter sin farfar bär namnet Assur. Önd prisas för sin kristna tro. Det är få runinskrifter, som så ostentativt framhäva detta drag, och vi taga förmodligen ej fel, om vi däri se den nyomvändes trosnit. Vi ha förut lagt märke till hur han låtit inhugga ett kors, som möjligen är ett konsekraionskors, på sin faders minnessten.

38. Pjätteryds kyrka. Sunnerbo hd.

Pl. XXVII: 1; Fig. 14, 15.

Litteratur: Domprosten Anders Goeding: teckningar (fig. 14, 15) och beskrivning i brev d. 5/5 1706 till Peringskiöld i Mon. VIII; Liljegren och Brunius: Nordiska fornlemningar I pl. IV; Liljegren: Runlära pl. VII; L. 1969:

Sjöborg: Samlingar, Tom II s. 65 (1824); Mandelgren: teckningar och läsning i Mg., pf. 6 mindre folio, Reseberättelse i V. H. A. A. år 1848 med teckning; Vistrand: Sockenbeskrivning i N. Sm. Ark., tryckt i Rosengren: Ny Smålands Beskr. III (Sunnerbo) s. 172, med teckning den 1/5 1880, Sunnerbo bl. 6; Ihrfors: Smol. sacra III s. 241 och s. 320 med teckning; Blomqvist: Smålands romaniska stenkonst pl. XXIV: 4; Kinander i Småländska Hembygdsböcker II s. 47; i A. T. A. en teckning (osignerad).

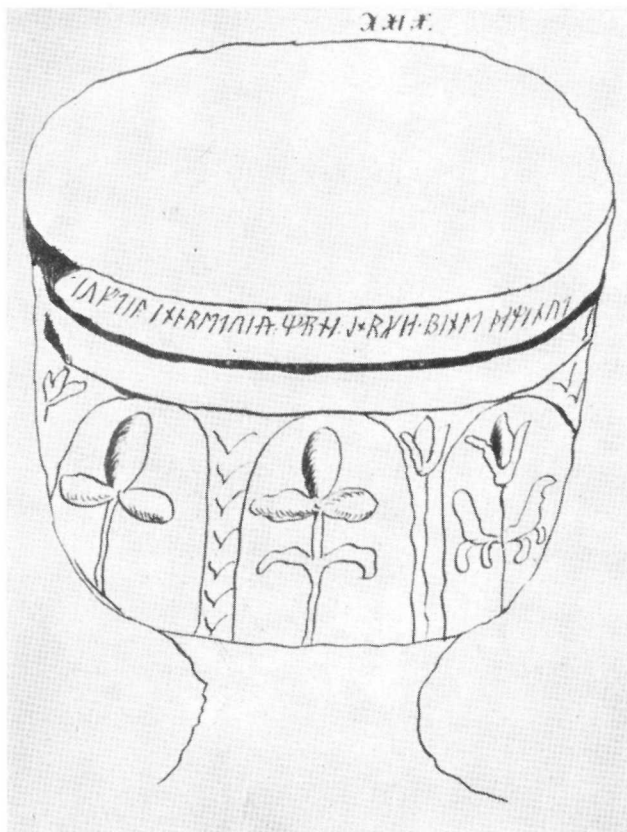

Fig. 14. Sm. 38. Pjätteryds kyrka. Teckning av Goeding i Peringskiöld: Monumenta VIII (Fh 8).

När domprosten Anders Goeding år 1706 bevistade en begravning i Pjätteryd, varseblev han funten, som då stod i sakristian, och gjorde en »grof afrijtning» av den från två sidor (fig. 14, 15). Teckningarna visa, att då liksom nu endast skålen var bevarad. Denna var på en sida något avstött, »så at man inte har alla litteras integras». I inskriften, som utgöres av Ave Maria, hade enl. Goedings teckningar *et benedictus* fallit bort. I samma skick befinner sig inskriften på avbildningen i Liljegren o. Brunius: Nordiska fornlemningar. (I Liljegrens Runlära är funten avbildad från en sida, så att man endast ser *Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*). På grund av den oförsiktiga behandlingen av funten efter gamla kyrkans raserande har ännu mera av texten skadats. På Sjöborgs tid hade funten flyttats till vapenhuset.

År 1836 revs den gamla kyrkan efter ivriga påtryckningar av Tegnér¹, och när Mandelgren under sina resor kom till Pjätteryd år 1848, fann han funten på kyrkogården. Då var den sönderslagen, och av runorna fanns ej mera kvar än i våra dagar. »Han har i sednare tider blifvit sönderslagen af bönderne, och dess stenbitar af dem tagne för att därmed hwässa deras liar, en sådan raritet hade likväl bort insändas til museum. Nu stå qvarlefvorna på kyrkogården och är så mossbevuxen, att man ej kan se Runorna.» Mandelgrens teckning är helt skissartad, och runorna äro mycket ofullständigt lästa. År 1880 låg funten ännu på kyrkogården enl. Vistrand. »Foten sades finnas i en bondgård, där han begagnades till slipsten», och på kyrkogården fann även Ihrfors (1888 eller 1889) den illa tilltygade dopfunten, »vehementer læsus & ejectus in cœmeterio vetusto Pieterydense». Den skall en lång tid ha använts som vattenho för kreatur, enligt vad man berättade för mig. Nu står den i vapenhuset.

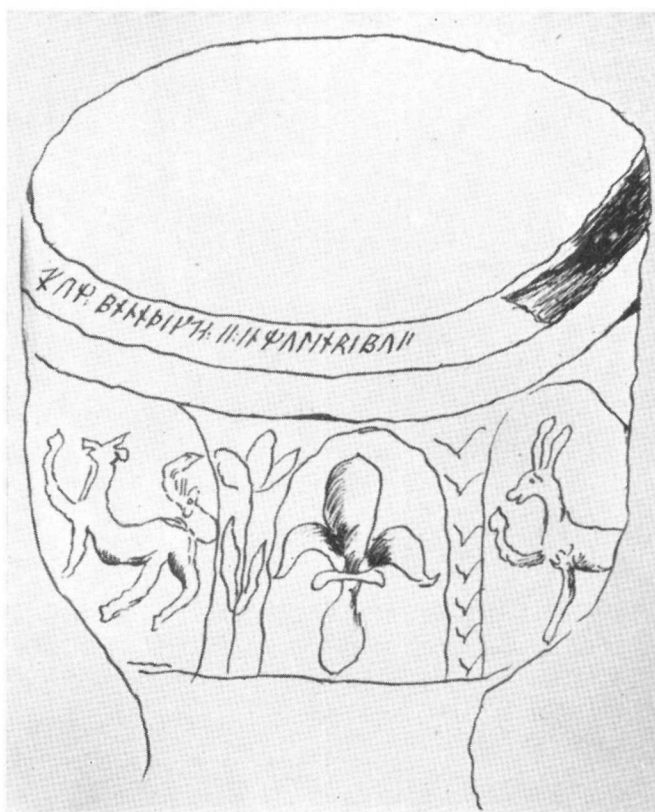

Fig. 15. Sm. 38. Pjätteryds kyrka. Teckning av Goeding i Peringskiöld: Monumenta VIII (Fh 8).

Det som finnes kvar är alltså skålen av en dopfont. Materialet är sandsten. Dess höjd, där kanten är bäst bevarad, är 59 cm., bredd mätt efter yttre kanten 70 cm., efter den inre 53 cm.; djup 27 cm. Något urtömningshål finnes ej. Skålen är på utsidan uppdelad i sex fält, som uppåt avgränsas av rundbågar. Två av dessa fält äro dekorerade med fabeldjur, och på de övriga synas växtornament. Mellan arkadfälten är också vegetativ dekor. Nedåt begränsas dessa dekorationer av ett sick-sackband. Från inskriften, som löper runt den övre kanten, skiljas de av en enkel linje.

Runorna äro mellan 3 och 4 cm. höga; ingen är fullständigt bevarad upptill. Inskriften lyder: (kompletteringar utförda med ledning av äldre källor sättas inom []).

[illegible]

1—3 äro enl. Goeding och Nord. Fornl. $\widehat{\text{au}}\text{æ}$, en binderuna. Bistaven till 3 æ sträcker sig på båda sidor om sin huvudstav, d. v. s. u:s bistav, och är riktad snett nedåt mot höger enl. Nord. Fornl., i stället för snett uppåt. Hos Goeding har bistaven den sistnämnda riktningen. Samma $\dagger = æ$ förekommer i hela inskriften. Runan sammanfaller emellertid ej med n, som har formen $\dagger$. Ordet *Maria* 4—8 stavas $\Upsilon\text{R}\dagger$ $\widehat{\text{mar}}\text{æi}$ enl. båda de ovannämnda källorna. Nr 9 är hos Goeding endast en huvudstav, till vilken ett litet snedställt streck, förmodligen tillfälligt, är anslutet vid basen; enl. Nord. Fornl. är runan k utan stingning. Hos Goeding synes ett x

¹ Rosengren: Ny Smål. Beskr. III (Sunnerbo) s. 168 ff. Se även Tegnér's visitationstal 1830 (Saml. Skr. utg. av Wrangel och Bööck, 6, s. 354 f. med kommentaren s. 595).

före 10 **r**, en punkt efter 14 **a**. Enl. Nord. Fornl. är skiljetecknet efter 14 **a** ett **:**. Med runan nr 15 börjar den del av texten, som ännu finnes kvar. 15 **p** är ett stunget **b**, **ß**, vars punkter ej observerats av föregående undersökare. De äro emellertid tydliga. 20 och 36 **p** äro tecken för lat. *d*. Se sid. 22! 26 **s** är av yngre typ, **ſ**. Runan 35 kan fattas som **e**, då den har en relativt kort bistav, vilken ej lutar lika tydligt ned mot höger som bistavarna på **æ**-runorna i inskriften och **e** och **æ** kunna växla som beteckning för lat. *e* i samma inskrift. Se t. ex. Ög 248! Bistaven har emellertid riktningen vänster—snett ned mot höger, och runan är förmodligen **æ**. Av 36 **p** ser man endast nedre delen, men att runan är **p** kan anses säkert. På ett **k** skulle bistaven sitta högre upp. Av 37, vilken, som man väntar, i de äldre källorna är **i**, synes endast ett litet stycke vid basen. Därefter är kanten, som innehållit resten av inskriften, avslagen. Ordet *tu*, vilket man väntar efter *benedicta*, är av Goeding återgivet med två raka streck ||, sannolikt resterna av **tu**, 41—42. I Nord. Fornl. se dessa runor ut att vara **ti**; i Liljegrens Runlära äro de **pu**, troligen felaktig rekonstruktion. I Nord. Fornl., vars avbildning delvis är mycket otydlig, ser det ut, som runan 49 vore **†**. Enl. Goeding har den formen **†**, vilket man väntar. 54 **s** har enl. Nord. Fornl. formen **ſ**, hos Goeding är den |, åtföljt av ett kort streck, som utgår från övre randen av inskriftsytan. I Nord. Fornl. synes efter 54 **s** den nedre hälften av en vertikal stav, förmodligen **æ** (**e**) i *et*. Det som sedan en gång följt -- *t benedictus f* var borta, redan då de återopade teckningarna utfördes. Av det **r**, som man väntar före 57 **u**, synes hos Goeding endast en rak stav; i Nord. Fornl. har intet av denna runa kommit med. 58 **k** läses så i Nord. Fornl.; Goeding har på denna plats **f**, som antagligen beror på felläsning. De därefter följande runorna äro både hos Goeding och i Nord. Fornl. **¶¶**, vilket sannolikt bör utfyllas till **¶¶ tus**. De närmaste runorna äro enl. Goeding och Nord. Fornl. **††R**, förmodligen ursprungligen **††R uænr**, vilka blivit skadade vid övre kanten. Nr 67—68 äro enl. Goeding **††**, enl. Nord. Fornl. **ſſ**. Sista ordet **tui**, vilket hos Goeding är **¶¶** som man väntar, har i Nord. Fornl. återgivits med **††**.

Transskription:

Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum. Bened(i)cta (tu) in mulieribus, (e) . . . ruct(u)s (v)en(t)ris tui.

Runorna på Pjätterydsfunten göra ett ganska ungdomligt intryck. **t** har endast en bistav **†**, **s** har formen **ſ**, som **p**-runa tjänstgör **ß**. Denna typ, som i Västergötland förekommer redan på Salebyklockan T. 28 av år 1228, läses bl. a. på Burserydsfunten c. 1275. Den yngre typen av **s**-runan **ſ** är iakttagen på Gotland i inskrifter av fastlandskaraktär från c. 1275.¹ Helt enstaka förekommer den i Småland dock redan på Burseryds kyrkklocka 1238. Se Inl. s. 17!

Söka vi finna Pjätterydsfuntens plats bland den övriga småländska stenkonsten från medeltiden, finna vi, att den visar tydlig om ock avlägsen släktskap med de funtar, Roosval sammanfört till den s. k. Bestiariusgruppen, som fått sitt namn av de fabeldjur, med vilka cupporna äro smyckade. Enl. Roosvals datering har den ursprungliga gruppen av Bestiariusfuntar tillkommit under tiden 1180—1215, enl. Blomqvist under 1100-talets sista tredjedel², men de småländska stensemästarna ha långt efter den sistnämnda tidpunkten fortsatt att pryda sina verk med de fantastiska fabeldjuren. Pjätterydsfunten står både i fråga om tillkomsttid och tillkomstort i ett ganska avlägset samband med den övriga Bestiariusgruppen.³ Dess skål saknar urtömningshål, och frånvaron av dylikt är en sällsynthet före 1250 enl. Roosval och Tynell.⁴ Blomqvist daterar Pjätterydsfunten till 1200-talets tidigare hälft.⁵

¹ Nord. Kultur VI s. 235.

² Ang. Bestiariusfuntarna se Roosval: Die Steinmeister Gotlands s. 136 ff., G. Johansson i Rig. 1925 s. 206 ff., Blomqvist: Smålands romanska stenkonst s. 68 ff., Rydbeck i Roosval: Amici Amico s. 101 ff.

³ Roosval, a. a. s. 142.

⁴ Roosval, a. a. s. 50, Tynell: Skånes medeltida dopfuntar s. 150.

⁵ A. a. s. 117.